

ՇԻՐԻՆՅԱՆ ԱՆՆԱ

Հանրապետական գիտաբժշկական գրադարանի տնօրեն

ՍԱՖԱՐՅԱՆ ՄԱՐԻՆԱ

Հանրապետական գիտաբժշկական գրադարանի փոխտնօրեն

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԳԻՏԱԲԺՇԿԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ. ԵՐԵՎ, ԱՅՍՕՐ ԵՎ ՎԱՂԸ

Բանալի բառեր՝ Հանրապետական գիտաբժշկական գրադարան, բժշկական գրադարաններ, գրադարանային տեղեկատվական ծառայություններ, 21-րդ դարի գրադարան

Keywords. Republican Scientific Medical Library, medical libraries, library information services, 21-st century library

Առանց գրադարանների մենք ի՞նչ ունենք: Մենք չունենք ոչ անցյալ, ոչ էլ ապագա:

ՌԵՅ ԲՐԵՂԲԵՐԻ

ՆԱԽԱԲԱՆ

76 տարի է, ինչ առողջապահության ոլորտում գործում է Հանրապետական գիտաբժշկական գրադարանը /ՀԳԲԳ/, որը տեղեկատվական գրադարանային ծառայություններով սպասարկում է հանրապետության բոլոր բուժաշխատողներին, բժշկական ուսումնական հաստատությունների ուսանողներին, դասախոսներին, հետազոտողներին՝ ներառյալ մարզերում աշխատող բժիշկներին: Գրադարանում կենտրոնացված է ավելի քան կես միլիոն միավորից կազմված կենսաբժշկական գրականության և տեղեկատվական աղբյուրների լավագույն հավաքածու: Այստեղ կան բժշկական էլեկտրոնային և տպագիր գրքեր, ամսագրեր, սեղմագրեր, լազերային սկավառակներ և տեսալսողական նյութեր:

ԵՐԵՎ

Անցյալ դարի 30-ական թվականների վերջին, երբ Խորհրդային Միությունը կանգնած էր Երկրորդ համաշխարհային պատերազմի

նախաշեմին, իսկ երկրում տիրում էր ռեպրեսիան, ԽՍՀՄ Առողջապահության ժողովուրդի որոշմամբ Խորհրդային միության բոլոր հանրապետություններում ստեղծվեցին հանրապետական գիտական բժշկական գրադարաններ, որոնք պետք է ապահովեին առողջապահության ոլորտի տեղեկատվական դաշտը¹: Այսպես 1939թ. հիմնադրվեց գիտաբժշկական գրադարանը, որպես առողջապահության բնագավառի հիմնարար գրադարան: Մեծ էր գրադարանի դերը հատկապես Հայրենական մեծ պատերազմի տարիներին: Այն մասնագիտական գրականություն էր տրամադրում հանրապետությունում տեղակայված էվակոհոսպիտալների բժիշկներին: 1946թ. տեղի ունեցած ջրհեղեղի հետևանքով գիտաբժշկական գրադարանի հավաքածուի մեծ մասը ոչնչացվեց: Գրադարանն իր փոքրաթիվ հավաքածուով միավորվեց բժշկական ինստիտուտի գրադարանի հետ և միայն 1949թ. այն կրկին առանձնացվեց:

Բացի իր հիմնական առաքելությունից, որն է՝ համալրել, կազմակերպել, պահպանել և ընթերցողներին տրամադրել կենսաբժշկական ոլորտի տպագիր տեղեկատվական աղբյուրները, գիտաբժշկական գրադարանը 1951 թվականից ձեռնամուխ եղավ բժշկական գրադարանների ցանցի /ԲԳՑ/ համակարգմանը և մեթոդական ղեկավարմանը: ԲԳՑ-ի մեջ ներառված էին երկրի բժշկական ուսումնական հաստատությունների, նոր կազմավորվող գիտահետազոտական ինստիտուտների և հիվանդանոցների, ինչպես նաև շրջանային կենտրոնական հիվանդանոցների գրադարանները: ՀԳԲԳ-ն ակտիվորեն համագործակցում էր Խորհրդային միության հանրապետությունների հանրապետական գիտաբժշկական գրադարանների՝ հատկապես Ռուսաստանի կենտրոնական գիտաբժշկական գրադարանի հետ, ակտիվորեն մասնակցում էր համամիութենական տարբեր միջոցառումների: 1980թ. մասնակցելով Լենինի ծննդյան 110-ամյակին նվիրված միջոցառմանը՝ ՍՍՀՄ Կուլտուրայի մինիստրության կողմից ստացել է հաղթողի դիպլոմ:

1988թ. ահեղ երկրաշարժից հետո գրադարանի գործունեությունը կտրուկ փոխվեց: Հայ Օգնության Ֆոնդի /ՀՕՖ/ մարդասիրական օգնության շրջանակներում գիտաբժշկական գրադարանը համալրվեց ամերիկյան լավագույն բժշկական ամսագրերով և գրքերով: ՀՕՖ-ի աջակցությամբ ստացված առաջին համակարգիչները և առաջին լազերային սկավառակները, բժշկական տեղեկատվության Medline շտեմարանը արմատապես փոխեցին

¹ Ավելի մանրամասն տես Оганесян Л.А. История медицины в Армении, Ереван, 1947:

տեղեկատվության որոնման ծառայության որակը: Այս ամենը նորույթ էր ոչ միայն գրադարանի, այլև ողջ հանրապետության համար: 1990-ականներին գրադարանում ներդրվեցին համակարգչային և հեռահաղորդակցության տեխնոլոգիաները: Կազմակերպվեցին համակարգչային դասընթացներ թե՛ գրադարանավարների, թե՛ բժիշկների համար: Խոշոր գրադարանների հետ մեկտեղ գիտաբժշկական գրադարանը ներգրավված էր Հայկական գրադարանային միության ձեռնարկներին և միջոցառումներին:

76 տարիների պատմության ընթացքում գրադարանը հաղթահարել է շատ դժվարություններ: Բազմաթիվ անգամ տեղափոխվել է՝ կրելով կորուստներ, վերսկսելով իր գործունեությունը գրեթե սկզբից: 2003թ. ևս գրադարանի պատմության տխուր էջերից է: Տարիների կենսագրություն ունեցող ՀԳԲԳ-ն լուծարվում էր տարածքից զրկվելու պատճառով: Վտանգված էին տարիների ձեռքբերումները, գրադարանավարները զրկվում էին աշխատանքից: Ամիսներ տևող հուզումների, պայքարի այդ ամբողջ շղթան թվում էր ապարդյուն: Սակայն հուսահատության այդ պահին Կառավարության որոշմամբ գրադարանը տեղափոխվեց ԳԱԱ համակարգ և զբաղեցրեց Ռուբինյանց 29 հասցեում տեղակայված շենքը և ներկայիս տարածքը: Անհրապույր և ոչ բարվոք վիճակում գտնվող շենքում գրադարանն ամեն ինչ սկսեց նորից:

ԱՅՍՕՐ

Գրադարանի այգու մուտքի դուռը դանդաղ և անձայն փակվում է՝ հրավիրելով մեկ այլ աշխարհ, ուր մաքուր օդն ու կանաչ բնությունը կտրում են քաղաքի աղմուկից, ուղղորդում գիտելիքի անձայրածիր աշխարհ և տրամադրում ընթերցանության: Կանաչ թփերով եզերված նեղլիկ արահետը, որը պայմանականորեն անվանում ենք «գիտության արահետ», ընթերցողին տանում է դեպի դեռևս խորհրդային տարիներին կառուցված շենքը, որտեղ տեղակայված է գրադարանն իր կես միլիոնից ավել միավոր գրականությամբ:

Չնայած շենքն այնքան էլ հարմար չէ գրադարանային սպասարկման ժամանակակից ծառայություններին, այնուամենայնիվ, այստեղ իրականացվում են այնպիսի արդիական գործառույթներ, որոնք նպաստում են բժշկական կրթության, բժշկագիտության և կլինիկական բժշկության զարգացմանը: Նշենք դրանցից մի քանիսը.

1. Կրթական՝ Գրադարանի կարևոր գործառույթներից է տեղեկատվական գրագիտությանը նպաստող ուսուցողական դասընթացների կազմակերպումը բժշկական գրադարանավարների և բժիշկների համար: Դասընթացների ընթացքում սովորեցնում ենք ինչպես որոնել, գտնել, գնահատել բժշկական հավաստի տեղեկատվությունը էլեկտրոնային տվյալների շտեմարաններում: Գրադարանում հաճախ դասախոսություններ են կազմակերպվում բժիշկների համար: Օգտագործելով հեռահաղորդակցման տեխնոլոգիաները՝ հանրապետության անվանի մասնագետներն առցանց դասախոսություններ և քննարկումներ են կազմակերպում նաև մարզերում աշխատող բժիշկների համար (telemedicine): Երիտասարդ գիտնականի դպրոցի շրջանակներում արդեն 3-րդ անգամ գրադարանում անցկացվում են դասախոսություններ և գործնական պարապմունքներ, որոնց նպատակն է ծանոթացնել ասպիրանտներին և հայցորդներին գիտական ուսումնասիրություններ կատարելու, ինչպես նաև գիտական հոդվածներ գրելու սկզբունքներին:

2. Գիտական՝ Իր անվանը համապատասխան՝ գիտաբժշկական գրադարանը նպաստում է նաև բժշկական գիտության զարգացմանը: Այն համալրվում է արտասահմանյան գիտական ամսագրերով, գրքերով, ուղեցույցներով և այլ տեղեկատվական աղբյուրներով: Բազմաթիվ ատենախոսություններ և թեզեր պատրաստվում են գրադարանի տեղեկատվական աղբյուրներից վերցված տվյալների հիման վրա: Երիտասարդ մասնագետների և հետազոտողների համար ըստ պահանջված թեմաների կազմվում են մատենագիտական ցանկեր, գրականության ամփոփումներ և սեղմագրեր:

3. Կլինիկական բժշկություն՝ Վերջին մի քանի տասնամյակների բժշկությունը հիմնվում է բացառապես ապացուցողական բժշկության վրա: Այսինքն՝ յուրաքանչյուր միջամտություն իրականացնելիս հաշվի է առնվում կլինիկական հետազոտություններից ստացված ապացույցները: Պրակտիկ բժիշկներին օգնելու համար գրադարանը տրամադրում է ապացուցողական բժշկության տեղեկատվական էլեկտրոնային և թղթային աղբյուրներ, կլինիկական ուղեցույցներ, գործելակարգեր: Գրադարանն ավելի քան 10 տարի է ինչ հրատարակում է «Բժշկական սեղմագրերի հայկական հանդեսը», որով փորձ է արվում տարածել գիտելիքներ ապացույցների վրա հիմնված բժշկության վերաբերյալ:

Հաղթահարելով տարբեր ժամանակների խոչընդոտները, ձեռք բերելով ոչ միայն ավանդույթներ, այլև ուրույն աշխատելաճ՝ ՀԳԲԳ-ն այսօր իրականացնում է բազմաբնույթ և ծավալուն գործունեություն, որի արդյունքում լայն ճանաչում է ստանում գրադարանային և բժշկական հանրության շրջանում: Պատահական չէ, որ 2005թ. մասնակցելով առողջապահության բնագավառի «ԿՈՉՈՒՄ» ազգային մրցանակաբաշխությանը՝ ՀԳԲԳ-ն նվաճեց մրցանակ **«Ոչ բժշկական կազմակերպություններ, որոնք նպաստում են բժշկագիտության զարգացմանը»** անվանակարգում: Այդ մրցանակը գրադարանի լուրջ նվաճումներից է, նրա աշխատանքի գնահատականը, պարտավորեցնող և ոգևորող մի փաստ:

Իսկ վերջերս գիտաբժշկական գրադարանի այգին ձևափոխվեց և դարձավ նոր տիպի ժամանակակից, էկոլոգիապես մաքուր և կանաչ անկյուն, որն ընդունված է նաև անվանել «կանաչ գրադարան»: Ձևավորվեց բացօթյա ընթերցարան, որտեղ Wi-Fi կապի միջոցով հասանելի է համացանցը և ընթերցողները կարող են օգտվել բժշկական էլեկտրոնային գրքերից և ամսագրերից: 11 տարի առաջ, երբ գրադարանը տեղափոխվեց ոչ այնքան գրավիչ նոր վայրը, այս ամենի մասին կարելի էր միայն երագել: Այսօր այն ոչ միայն իրական է, այլև շատ ընթերցողների համար գրադարանը դարձել է ցանկալի վայր, որտեղ

անցկացվում են զանազան միջոցառումներ՝ հանդիպումներ, քննարկումներ, դասախոսություններ:

ՎԱՂԸ

Կարծում ենք, որ գիտաբժշկական գրադարանը՝ որպես բժշկական տեղեկատվության ամենամեծ կենտրոն, մշտապես կունենա իր տեղն ու դերը մեր երկրի առողջապահության համակարգում: Սակայն այն պետք է միջազգային գրադարանային և տեղեկատվական համակարգերից ետ չմնա, այլ ընդհակառակը, համահունչ կերպով զարգանա՝ համապատասխանելով 21-րդ դարի ժամանակակից գրադարանի մոդելին:

Իսկ ո՞րն է 21-րդ դարի գրադարանի մոդելը: Գոյություն ունեն մի քանի բնորոշումներ: Իհարկե, գրադարանի հիմնարար գաղափարը պետք է փոխվի:

19-րդ դարի գրադարանի հիմնական գաղափարը՝ մահացած հանճարների մտքերի զմռսումն էր: 20-րդ դարի գրադարանը ոչ ուղղակի, այլ ստացված գիտելիքի/տեղեկատվության պահոց էր: 21-րդ դարի գրադարանը հանդես է գալիս որպես գիտելիքը տնօրինող, իսկ գրադարանավարը՝ որպես ուղղակիորեն ստացվող գիտելիքի մենեջեր: Ներկա գիտելիքի դարաշրջանում կծաղկեն այն կազմակերպությունները և անհատները, որոնք կկիրառեն գիտելիքը, որպեսզի ստեղծեն գիտելիք և կկազմակերպեն գիտելիքը, որպեսզի արտադրվի գիտելիք: Ժամանակակից գրադարանների և գրադարանավարների դերը

նույնպես փոխվում է: Նրանք պետք է օգտվեն հնարավորություններից, որպեսզի մասնակցեն գրադարանների փոխակերպմանը՝ որպես առցանց գիտելիքի սերվերների²: 21-րդ դարի գրադարանները դառնում են գիտելիքի և տեղեկատվության պորտալներ, որոնք հասանելի են օգտվողներին 24 ժամ, ցանկացած պահին և ցանկացած տեղից: Ի տարբերություն մյուս տեղեկատվական պորտալների՝ գրադարանները տրամադրում են հավաստի, զուլաճ և հանրագիտարանային բնույթի տեղեկատվություն: Չնայած այն կանխատեսումներին, որ «վիրտուալ գրադարանները» անխուսափելի են, այնուամենայնիվ շարունակվում են ստեղծվել նոր գրադարաններ, որոնք շատ հաճախ համալրվում են նաև տպագիր հավաքածուով: Հետևաբար՝ գրադարանները կշարունակեն գոյություն ունենալ, որպես ֆիզիկական և վիրտուալ միջավայր, որտեղ օգտվողները կստանան հավաստի ու ճշգրիտ գիտելիքներ, ինչպես նաև որակյալ տեղեկատվական ծառայություններ: Հարմարավետ պայմաններով, տեղեկատվական տեխնոլոգիաներով հագեցած այս միջավայրում կհանդիպեն և միմյանց հետ կշփվեն թե՛ մասնագետները, թե՛ գրադարանավարները և թե՛ հանրության ներկայացուցիչները³: Գրադարանների հրապուրանքը տարբեր մտքերի կապակցման մեջ է, իսկ 21-րդ դարի գրադարանը հնարավորություն է ընձեռում հաստատել այդ կապը⁴:

Մենք լավատես ենք: Համոզված ենք, որ ՀԳԲԳ-ն դեռ շատ ծրագրեր կիրականացնի: Կգա ընթերցողների մի նոր սերունդ իր ձգտումներով, պահանջներով և տեղեկատվության անվերջ հեղեղում, ժամանակին համընթաց քայլող գիտաբժշկական գրադարանը կառաջնորդի նրանց գիտելիքների անձայրածիր աշխարհում:

---

² Matheson, N. W. *The idea of the library in the twenty first century. Bull Med Libr Assoc.* 1995 Jan; 83(1): 1-7, Dowlin, K.E. *Intelligent library buildings: proceedings of the 10th seminar of the IFLA Section on Library Buildings and Equipment*, The Hague, Netherlands, 1997, 117-209, Saur.

³ McDonald Andrew. *The Ten Commandments revisited: the Qualities of Good Library Space:* <http://liber.library.uu.nl/index.php/lq/article/view/7840/8010>

⁴ [IFLA Library Building Guidelines: Developments and Reflections. K.G.Saur, Munchen, 2007.](#)

ANNA SHIRINYAN
MARINA SAFARYAN
REPUBLICAN SCIENTIFIC-MEDICAL LIBRARY:
YESTERDAY, TODAY AND TOMORROW

SUMMARY

In 2014 Republican Scientific Medical Library (RSML) of Health Ministry of Republic of Armenia celebrated the 75th anniversary of its establishment. It is already seven decades that RSML having its special role and mission in the health care system, contributes to the continuing professional development of physicians, as well as the development of the biomedical science with its traditional and modern library and information services.